

Utsjoen kunta
PL 41
99981 Utsjoki

LAUSUNTO

8.6.2018

Dnro 293/2018

Asia: Paliskuntain yhdistyksen lausunto

Viite: Lausuntopyyntönnö 2.5.2018

UTSJOEN OSA-ALUEEN OSAYLEISKAAVA-EHDOTUS

Utsjoen kunta valmistelelee Utsjoen osa-alueen osayleiskaavaa, jossa osoitetaan uusia aluevarauksia asumiselle, loma-asutukselle, matkailulle ja virkistykselle. Kaavassa on osoitettu lisäksi muun muassa erilaisia suojeluvarauksia ja rakennetun kulttuuriympäristön kohteita sekä erilaisia luontaiselinkeinovaltaisia alueita. Kaavassa osoitetaan asemakaavoitettavia alueita Utsjoen kirkonkylälle. Kyläalueen ulkopuolisille yleiskaavassa osoitetuille rakennuspaikoille voidaan rakennusluvut myöntää suoraan tämän osayleiskaavan pohjalta.

Kaava-alue sijoittuu Paistunturin ja Kaldoaivin paliskuntien alueelle. Paistunturin paliskunnan suurin sallittu eloporumäärä on 6 300 ja poronmistajia oli 95 poronhoitovuonna 2016–2017. Kaldoaivissa vastaavat luvut ovat 5300 ja 84. Porotalous on merkittävä elinkeino Utsjoen kunnassa. Se työllistää paitsi suoraan, mutta myös alueella erityisen vahvan pienjalostustoiminnan kautta. Poronhoito on myös merkittävä sidostoimiala matkailulle ja tuottaa ainutlaatuista materiaalia perinteisiin ja nykyaikaisiin käsitöihin. Poronhoito omalta osaltaan ylläpitää alueen elävää saamelaiskulttuuria ja saamenkieltä. Alueen poronhoito perustuu porojen vapaaseen laiduntamiseen ja luonnonlaitumien ympärivuotiseen hyödyntämiseen.

Poronhoidon huomioon ottaminen kaavoituksessa

Poronhoitolaki (PHL, 848/1990) on erityislaki, joka tulee ottaa huomioon poronhoitoalueella toimittaessa. Poronhoitolaki turvaa elinkeinon aseman ja säättää poronhoidon kannattavuuden perustan, vapaan laidunnusoikeuden; PHL 3 §: ”Poronhoitoa saadaan tässä laissa säädettyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta.” Paistunturin ja Kaldoaivin paliskunnat sijaitsevat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella. Alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Valtion maan luovuttaminen tai vuokraaminen saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamasta vahingosta (PHL 2 §). Poronhoitolaissa säädetään myös että ”suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa.” (53 §)

Poronhoitolain ja muun lainsäädännön lisäksi poroelinkeinoja turvataan myös valtioneuvoston päätöksellä valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista (VAT). Uusissa 1.4.2018 voimaan tulleissa VATEissa edellytetään, että alueiden käytön suunnittelussa huolehditaan saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kannalta merkittävien alueiden säilymisestä. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa määrätään koko kaava-alueita koskevissa yleismääräyksissä: ”Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset

toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Metsätaloutta, turvetuotantoa, matkailutoimintoja ja loma-asutusta suunniteltaessa on otettava huomioon porotalouden tärkeät alueet. Suunniteltaessa valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan kanssa.” Viimeinen lause laajentaa valtion viranomaisen neuvotteluvollisuuden myös muille, esimerkiksi kuntien kaavoittajille.

Utsjoen paliskuntien kanssa on kaavaselostuksen mukaan pidetty neuvottelu kerran kaavan valmistelun aikana, toukokuussa 2014.

Vaikutukset poronhoitoon ja huomiot kaavasta

Osayleiskaavassa osoitetaan alueita muun muassa asumiselle, matkailu- ja lomarakentamiselle. Kaavan negatiiviset vaikutukset poronhoidolle ovat siten pääosin näiden aiheuttamia suoria ja epäsuoria vaikutuksia. Laidunalueet vähenevät suoraan (mm. rakennukset, reitit) ja pirstoutuvat pienempiin osiin, jolloin niiden käytettävyys muuttuu. Muu maankäyttö aiheuttaa poronhoidolle häiriötä, joka ulottuu laajemmalle kuin itse rakennettu alue. Ihmistoiminnan lisääntyessä porojen laidunnus siirtyy rauhallisemmille alueille sen aiheuttaman häiriön vuoksi (= epäsuora laidunmenetyks). Näin uusi rakentaminen ja ihmistoiminta heikentävät porolaitumien kuntoa ja poroelinkeinon kannattavuutta.

Uudet rakentamispaikat poronhoitoalueella voivat aiheuttaa ristiriitoja poronhoidon ja uusien asukkaiden välillä. Tonttien perustamisen alkuvaiheessa uusi kasvillisuus voi joissakin tapauksissa houkuttaa poroja laiduntamaan talojen pihoissa loppusyksyllä tai alkutalvesta. Poroja voi myös kulkea tonttien kautta vaihtaessaan laidunalueita. Poroilla on PHL 3 § mukaan oikeus ottaa ravintonsa luonnosta maan omistuksesta riippumatta. PHL 6. luvussa määrätään paliskunnan vahingonkorvausvelvoitteista tietyissä tapauksissa. PHL 31 § mukaan ”--- Muualla kuin --- saamelaisten kotiseutualueella poroja on lisäksi hoidettava siten, etteivät ne pääse puutarhoihin, vakinaisten asuntojen pihoihin tai muille erityiseen käyttöön otetuille alueille.” Eli porojen laidunnusta ei ole velvollisuutta estää pihoilla ja puutarhoissa Utsjoen osayleiskaavan alueella. Myöskään pihojen ja puutarhojen aitaamisvelvollisuus (PHL 32 §) ei kuulu paliskunnan velvoitteisiin saamelaisten kotiseutualueella.

Selostuksesta puuttuu Pohjois-Lapin maakuntakaavan kuvauksesta, että kaava-alue on ”Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettun alueen raja”-merkinnän alueella (rajan pohjoispuolella). Tähän liittyy kaavamääräys: ”Rajan pohjoispuoleisella alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Valtion maan luovuttaminen tai vuokraaminen saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamasta vahingosta. (Poronhoitolain 2.2 §:n mukaan).”

Osayleiskaavassa on huomioitu porotilat omalla erillisellä kaavamerkinnällä, ”AO-1 Porotilojen asuin-alue”. Merkinnällä on osoitettu olemassa olevia ja muutamia uusia alueita. Siihen liittyy määräys: ”ALUE ON TARKOITETTU POROTILOJEN ASUINRAKENTAMISELLE. ALUEELLE SAA SIJOITAA POROTALOUTTA JA SIIHEN SOVELTUVIA SIVUELINKEINOJA PALVELEVAA RAKENTAMISTA ASUIN- TUOTANTO JA TALOUSRAKENNUKSINEEN SITEN, ETTÄ RAKENNUSTEN YHTEENLASKETTU KERROSALA ON ENINTÄÄN 500 K-M². ASUINRAKENNUSTEN (ENINTÄÄN 2 ASUINRAKENNUSTA) KERROSALA SAA OLLA YHTEENSÄ ENINTÄÄN 250 K-M². UUDEN RAKENNUSPAIKAN PINTA-ALAN TULEE OLLA VÄHINTÄÄN 5000 M²”

On hyvä, että kunta ottaa nykyisten ja tulevien porotilojen tarpeet huomioon kaavoittamalla siihen erityisiä alueita. Porotilojen tila- ja rakentamistarpeet ovat usein ”normaaleja” asuinrakentamisen tarpeita suuremmat, joten määräys on perusteltu.

Paliskuntien rajoilla olevat esteaidat sekä Suomen ja Norjan välinen rajaporoesteita sijoittuvat kaava-alueelle. Raja-aidat on osoitettu merkinnällä ”Poroesteaita”, siihen liittyy määräys: MOOTTORIKELKKAILU- JA ULKOILUREITTIIEN SUUNNITTELUSSA ON HUOMIOITAVA PORONHOIDON KANNALTA TÄRKEÄT POROESTE Aidat. REITTIIEN RISTEÄMISTÄ POROESTEAITOJEN KANSSA TULEE VÄLTÄÄ JA POROJEN KULKU Aidan läpi reitin kohdalla tulee pyrkiä estämään.”

Merkintä ja määräys ovat perusteltuja. Raja-aitojen merkitsemisellä on informatiivinen merkitys. Lisäksi Pohjois-Lapin maakuntakaavan määräystä mukaileva määräys ohjaa jatkossa reittien suunnittelua.

Moottorikelkkareitti on merkitty merkinnällä: Moottorikelkkareitti (sijainti likimääräinen). Siihen liittyy määräys: MOOTTORIKELKKAREITTIYHTEYDEN SELVITTÄMISTARVE (TULEE HUOMIOIDA ERILLISISSÄ REITTI SUUNNITELMISSA).

Molemmat Utsjoen paliskunnat katsovat, ettei moottorikelkkareittiä tule sisällyttää kaavaan. Asiasta ei ole neuvoteltu paliskuntien kanssa kaavan valmistelussa ja kelkkareitti aiheuttaisi haittaa poronhoidolle.

Kaavassa on annettu yleinen kaavamääräys:

”PORONHOIDON JA MUIDEN LUONTAISLINKEINOJEN ALUEIDENKÄYTÖLLISET TOIMINTA- JA KEHITTÄMISEDELLYTYKSET ON TURVATTAVA.”

Määräys on hyvä lähtökohta, mutta sitä tulisi hiukan täsmentää, esimerkiksi maakuntakaavan mukaista määräystä noudatellen: ”Kaava-alueen tarkemmassa suunnittelussa ja toteutuksessa on turvattava poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset. Poronhoitoon vaikuttavaa maankäyttöä suunniteltaessa tulee ottaa huomioon poronhoidolle tärkeät alueet. Suunniteltaessa valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa.” Näitä poronhoidon harjoittamiseen vaikuttavia maankäyttömuotoja ovat esimerkiksi matkailu ja moottorikelkkareitit, mutta niitä voi olla muitakin, joten maankäyttömuotojen luetteleminen, kuten voimassa olevassa maakuntakaavassa, rajaisi asiaa liikaa. Tulevia maankäytön muotoja, joiden suunnittelussa poronhoito tulee ottaa huomioon, ei välttämättä osata vielä nimetä.

Kaavassa on osoitettu matkailutoimintojen RM-alueita mm. Utsjoen kirkonkylälle. Paistunturin paliskunta katsoo, että varsin laaja rakentamaton RM-alue, joka on osoitettu valtion maille, Utsjoelta Karigasniemeen vievän tien molemmin puolin kirkonkylän kaava-alueen pohjoisosassa, tulisi poistaa. Alue on alun perin ollut luontaiselinkeinoille tarkoitettua ja paliskunnan kanssa ei ole neuvoteltu aluevarauksesta.

Kaavaan on merkitty M-1 -alue, MU-1 ja MY-1 alueet. Ne on nimetty Luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue (jne.). Metsätalous on hieman outo sanamuoto Utsjoen kyseessä ollessa. Harjoitetaanko kaava-alueella varsinaista metsätaloutta? Pelkkä ”Luontaisvaltainen alue”, kuten voimassa olevassa maakuntakaavassa, sopisi alueelle paremmin. Vähäinen puiden otto voitaneen katsoa luontaislouteen kuuluvaksi.

Kaavan tavoitteissa on mainittu poroteurastamon ja jalostamoiden osoittaminen tarvittaessa. Ilmeisesti tähän ei ole tarvetta, koska niitä ei esitetä erityisaluevarauksina tai vastaavina. Jalostamisesta tuskin on haittaa ympäristölle, ja teurastamoita ei kaava-alueella ole. Poronhoitajilla on oikeus teurastaa eläimiään omaan käyttöön tai suoramyyntiin myös tilalla, mutta varsinaiseen jalostamiseen liittyvä teurastus tehdään paliskuntien teurastamoissa, Ailiggaalla ja Skalluvaarassa.

Poronhoidon merkitys maisemaan ja alueen kulttuuriperintöön ja rakennettuun kulttuuriympäristöön on suuri, ja se on tunnistettu kaavassa hyvin. Kaavaan on merkitty inventoinnin pohjalta saamelaiskulttuurin kannalta keskeisiä kohteita.

Paliskuntain yhdistys pyytää saada vastineen lausuntoonsa osoitteeseen kirjaamo@paliskunnat.fi

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao